

הגדרת מקורות המים במקרא ובדברי חז"ל

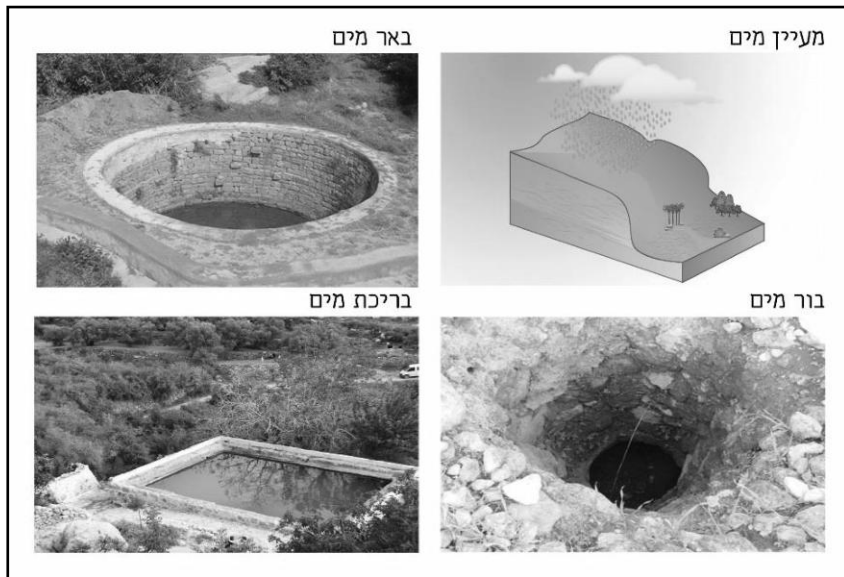
במקרא ובדברי חז"ל מוזכרת התייחסות רבה למקורות מים. מקורות המים האלה נקראים שם בשמות שונים, כל אחד מהם מבטא מקור מים הנבדל בתכונותיו ממקורות המים האחרים.

מעיין: נביעה של מים מתת-קרקע אל פני השטח (איור 22), מקור מי המעיין מתת-הקרקע.

באר: חפירה לצורך שאיבת מים ממי תהום. היא אינה מטויחת, שכן היא מקבלת מימיה מתת-הקרקע (איור 22).

בור: נחצב לצורך אגירת מי גשמים ונגר. מתמלא מלמעלה ולרוב מטויח למניעת אובדן מים (איור 22).

בריכה: מאגר אופרטיבי שאליו מזרימים מים כשיש וממנו צורכים (איור 22). מקור מי הבריכה הוא נגר עילי.

איור 22: א – מעיין; ב – באר; ג – בור; ד – בריכה
(א – עיצוב: תמי יהושע; ב – Maitra, 2011; ג – חתן, 2017; ד – מנדלסון, 2010)

מ"נע ונד" (קין) - ל"ויהי בונה עיר" (חנוך)

מעבר האדם מתרבות צייד וליקוט לתרבות של יושב קבע ומביית חיות ניכר ביחסו אל מקור מימיו. השימוש במי מעיין ובמי נהר היה מקובל כאשר האדם חי חיי נוודות. הוא ניצל את כוח הכובד לסיפוק צרכיו במים, השקעת אנרגיה לשם אספקת מים הייתה נמוכה. לעומתם, הבאר, הבור והבריכה הם מבנים בנויים, לשם הקמתם נדרשת השקעת אנרגיה רבה, ולכן הם ייבנו ברוב המקרים בידי תושבי קבע במקום מסוים. יישוב קבע ונטיעת עצים מניבים רב-שנתיים מחייבים מערכת השקיה מפותחת המספקת מים לכל השנה ומאפשרת העברת מים ממקום למקום.

איור 23: מ"נע ונד" (קין) – ל"ויהי בונה עיר" (חנוך)
(עיצוב: תמי יהושע)

מיקומה של ארץ ישראל בעולם הקדום היה בין שתי תרבויות מפותחות שישבו על נהרות גדולים, מצרים ונהר הנילוס מצד אחד, ומסופוטמיה ונהרות הפרת והחידקל מצד שני. במצרים ובמסופוטמיה הקשר הישיר שבין גשם למים היה חלש, שכן תושבי אזורים אלה היו יכולים לקבל את מימיהם גם ללא גשמים באזור מגוריהם, המים בנהר מגיעים מגשם שירד באזור רחוק. לעומת זאת בארץ ישראל הקשר גשם-מים ברור הרבה יותר במקרא:

פִּי הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אֶתָּה בָּא-שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ - לֹא בָאָרֶץ מְצָרִים הוּא, אֲשֶׁר יִצְאָתָם מִשָּׁם: אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת-זֵרְעָךָ, וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלְךָ מַגֵּן הַיָּרֵק. וְהָאָרֶץ, אֲשֶׁר אֶתָּם עֲבָרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ - אָרֶץ הָרִים, וּבְקָעָתָהּ; לְמִטַּר הַשָּׁמַיִם, תִּשְׁתָּה-מֵיָם (דברים יא 10-11).

המדרש מבטא הבדל זה באופן זה:

ארץ מצרים שותה מן הנפוך   וארץ ישראל שותה מן הגבוה.
ארץ מצרים נפוך שותה, גבוה אינו שותה   ארץ ישראל גבוה ונפוך שותה.
ארץ מצרים גלוי שותה, שאינו גלוי אינו שותה   ארץ ישראל גלוי ושאינו גלוי שותה.
(מדרש תנאים פהדורת הופמן)

"שְׁתָּה מֵיָם מְבוֹרָךְ וְנִזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרְךָ" (משלי ה 15).

רש"י במקום: "בורך" – מים מכונסים, "ונזלים מתוך בארך" – מים חיים, כלומר תחילה כמים מכונסים ולבסוף נובעין הם והולכין.

"נשאו נהרות קולם": סוגיות בהידרולוגיה תלמודית

מקורות

- חתן, ג' (2017, 8 בפברואר). על ראש הגבעה – טיול לשבת ולט"ו בשבט [הודעה בבלוג]. אוהזר מתוך <https://galithatan.wordpress.com/2017/02/08/על-ראש-הגבעה-טיול-לשבת-ולטו-בשבט/>
- מנדלסון, ע' (2010, 9 במאי). עין בובין [תמונה]. בתוך עמית 171, ארץ נחלי המעיינות [הודעה בפורום]. אוהזר מתוך <http://www.agenda.co.il/123/forum/480034>
- Maitra, M. K. (2011). *Frequently asked questions (FAQ) on Groundwater - Understanding the basics*. Retrieved from <http://www.indiawaterportal.org/articles/frequently-asked-questions-faq-groundwater-understanding-basics>